

Offentlighet og innsynsrett

Offentlighet i rettspleien styrker tilliten til rettsvesenet og ivaretar hensynet til yrings- og informasjonsfriheten. Prinsippet om offentlighet i rettspleien består av regler om åpne rettsmøter (møteoffentlighet), regler om massemediers og andres referatadgang (offentlig gjengivelse), og regler om rett til innsyn i og utskrift av rettslige avgjørelser og andre saksdokumenter. Regler om offentlighet i den sivile rettspleie følger i dag i hovedsak av domstolloven kapittel 7, tvistemålsloven § 135 og offentlighetsforskriften av 6. juli 2001. Når det gjelder innsyn og utskrift av saksdokumenter erstattes disse reglene delvis av reglene i tvisteloven (tvL.) kapittel 14 om innsyn i saksdokumentene for parter og allmennheten.

Prinsippet om kontradiksjon, som blant annet kan utledes av EMK artikkel 6, tilsier at *partene* skal ha rett til innsyn i det materiale som blir fremlagt for retten (partsoffentlighet). TvL. § 14-1 første ledd viderefører dagens regler i tvistemålsloven § 135, og gir partene rett til innsyn i prosesskrift, rettsbøker, rettsavgjørelser og andre dokumenter i saken. Partene kan forlange kopi av dokumentene eller få dem tilsendt elektronisk. Partenes innsynsrett omfatter ikke rettens interne dokumenter som interne notater og utredninger, jf. tvL. § 14-1 annet ledd.

TvL. § 14-1 tredje ledd gir ”den som har et begrunnet behov i egen rettsstilling” samme rett til innsyn som partene i saken. Den rettslige interessen som gir innsynsrett etter tredje ledd kan knytte seg til enkelte av sakens dokumenter, noe som vil begrense innsynsretten tilsvarende.

Allmennheten har i dag ikke noen alminnelig rett til innsyn i dokumenter under saksforberedelsen. TvL. § 14-2 første ledd gir allmennheten rett til innsyn i rettsbøker, rettsmeklingsprotokoller, rettsavgjørelser og sakskostnadsoppgaver. Videre har allmennheten etter tvL. § 14-2 andre ledd i saker som ikke fullt ut behandles skriftlig rett til innsyn i sluttinnlegg, særskilt angitte skriftlige innlegg, bevis som er påberopt under muntlig forhandling, og hjelpedokumenter. Oppsummeringsvis gir tvisteloven allmennheten rett til innsyn i det skriftlige materiale som retten kan bygge sin avgjørelse på, i tillegg til at innsynsretten som i dag skal gjelde for rettsbøker og rettsavgjørelser.

Tvisteloven innebærer med dette en utvidet rett for allmennheten til innsyn i det skriftelige materiale i saken. Bakgrunnen for den utvidede innsynsretten i tvL. kapittel 14 er for det første at loven åpner for at rettens avgjørelsesgrunnlag kan bestå av mer skriftlig materiale enn tidligere. Videre kan retten etter tvisteloven i større grad enn i dag beslutte at sakens realitetsspørsmål blir avgjort etter helt eller delvis skriftlig behandling. Disse reglene ville lede til at offentligheten reelt sett fikk innskrenket sin innsynsrett dersom retten til utskrift og innsyn bare ble knyttet til rettsmøter, rettsbøker og rettsavgjørelser, slik ordningen er i dag. Regelen om at allmennheten som hovedregel har rett til innsyn i skriftlige bevis som blir ført under den muntlige forhandlingen, vil videre kompensere for at partene etter tvL. § 26-2 kan nøye seg med å påpeke det viktige i beviset under rettsmøtet, slik at muntlig framføring ikke nødvendigvis gir et fullstendig bilde av det bevismateriale som retten bygger sin avgjørelse på. Regelen vil også kompensere for at skriftlige forklaringer i større grad kan føres som

bevis, jf. tvl. § 21-12. Se nærmere om begrunnelsen for utvidelsen i innsynsretten i Ot. prp. nr. 51 (2004-2005) side 219 flg.

Unntak fra allmennhetens innsynsrett følger av tvl. § 14-3 for rettsbøker og rettsavgjørelser og § 14-4 for andre saksdokumenter. I hovedtrekk har ikke allmennheten krav på innsyn i rettsavgjørelser når offentlig gjengivelse er forbudt, og i rettsbøker når rettsmøtet er holdt for lukkede dører eller offentlig gjengivelse av den protokollerte forhandlingen eller rettsboken er forbudt. Videre kan det gis innsyn bare i domsslutningen i tilfeller hvor det er betenkelig av hensyn til riktes sikkerhet eller forhold til fremmed stat å gi innsyn, når det er grunn til å frykte at kunnskapen vil bli nyttet på urettmessig vis, eller når retten har gitt pålegg om hemmelighold.

For andre saksdokumenter gjelder ikke innsynsretten i de sakstypene som er oppregnet i § 14-4 første ledd, dvs først og fremst familiesaker. Retten skal nekte innsyn i bevis som kan kreves ført for lukkede dører etter tvl. kapittel 22. Videre har retten etter en skjønnsmessig vurdering adgang til å nekte innsyn i saksdokumenter i de situasjoner som er opplistet i § 14-4 andre ledd.

Retten til innsyn inntreder som hovedregel etter hvert som dokumentene mottas av retten, jf. tvl. § 14-5 første ledd første punktum. Andre punktum oppstiller et særskilt unntak for bevis. For at det kan gis innsyn i bevis, må beviset være påberopt på en måte som er nevnt i tvl. § 14-2 andre ledd bokstav c. Det innebærer at beviset må være påberopt i rettsmøte eller i innlegg som nevnt i § 14-2 andre ledd bokstav b før det kan gis innsyn i beviset. Det er først da det er klart at beviset vil bli en del av rettens avgjørelsesgrunnlag, slik at begrunnelsen for å gi allmennheten innsyn i beviset er til stede.

I saker som behandles fullt ut skriftlig, jf. tvl. § 9-9 andre ledd og § 10-3 første ledd inntreder innsynsretten først når saken er avgjort i instansen, jf. tvl. § 14-5 første ledd tredje punktum.

Tvl. § 14-6 har regler om behandlingsmåten ved rettens avgjørelser om innsyn. Retten skal ta stilling til om innsyn skal nektes dersom en part motsetter seg innsyn, eller når det av hensyn til andre enn sakens parter kan gjelde regler om taushetsplikt eller taushetsrett. Retten til innsyn bedømmes i forhold til hvert enkelt dokument eller del av dokument. En avgjørelse om at innsyn skal gis treffes ved beslutning, mens en avgjørelse om å nekte innsyn som hovedregel treffes ved kjennelse.

Både Tvistemålsutvalget og Justisdepartementet mente at det mest praktiske ville være å gjennomføre innsynsretten ved at saksdokumentene gjøres tilgjengelig på domstolens internetsider. Det ble imidlertid påpekt i forarbeidene at utlegging på internett reiser flere vanskelige spørsmål knyttet til intensiteten og varigheten av innsynsretten, og at det derfor må fastsettes nærmere rutiner for gjennomføring av innsynsretten i forskrift med hjemmel i tvl. § 14-7, se Ot. prp. nr. 51 (2004-2005) s. 221-222. De tekniske forutsetningene tilsier at det for de fleste domstolene på det nåværende tidspunktet ikke er aktuelt å legge ut annet enn eventuelt rettsavgjørelser på internett. I forskriftsutkast oversendt Justisdepartementet i februar 2007, har Domstoladministrasjonen derfor foreslått at innsynsretten foreløpig gjennomføres ved at partene gis utskrift av dokumentene. Planen er at departementet skal sende forskriftene til tvisteloven på høring i juni 2007.

Aktuelle problemstillinger:

1. På hvilken måte innebærer tvisteloven en utvidet innsynsrett for allmennheten?
2. Hva er begrunnelsen for denne utvidede innsynsretten?
3. På hvilket tidspunkt inntreer innsynsretten i et dokument som skal føres som bevis?
4. I hvilken utstrekning kan og bør domstolene utøve meroffentlighet i tilfeller hvor allmennheten ikke har krav på innsyn?

Forarbeider:

NOU 2001:32 s. 597 flg. og 856 flg.

Ot. prp. nr. 51 (2004-2005) s. 213 flg. og side 414 flg.

Utarbeidet av Rådgiver Christofer Eriksen
Domstoladministrasjonen, juridisk enhet